

KESKUSTELUA

Naisnäkökulmako pelastus?

Maria Forsman nosti tämän vuoden ensimmäisessä Kirjastotiede ja informatiikka -lehdessä esille teeman, josta kirjastotieteessä ja informatiikassa ei liiemmälti ole keskusteltu: naistutkimuksen.

Maria Forsmanin puheenvuorossa on syytä erottaa kaksi asiaa, joilla kuitenkin on keskinäinen yhteytensä: naisnäkökulmasta tehtävä tutkimus yhtäältä ja tiedeyhteisön toimintatavat toisaalta.

Naistutkimuksella on periaatteessa paikkansa kirjastotieteessä ja informatiikassa, mutta käytännössä sitä ei ole olemassa. Naistutkimus voisi esim. paljastaa kirjastolaitoksen yhteiskunnallisesta asemasta joitakin sellaisia puolia, joita muista lähtökohdista lähtevä tutkimus ei paljastaisi. Naistutkimuksella ei siten ole antia vain naisille, se ei ole vain naisten itseymmärrystä lisäävää tutkimusta, mikä jo sekin riittäisi perusteluksi naistutkimuksen tekemiselle ja tukemiselle. Naistutkimuksen asema ja merkitys on toki jo tunnustettu valtakunnallisessa tiedepolitiikassakin. Yksi merkki tutkimusalueen vakiintumisesta on naistutkimuksen bibliografian (tietokannan) tekeminen Jyväskylän yliopiston kirjastossa.

Mitä naistutkimus kirjastotieteessä ja informatiikassa voisi olla? Aiheita voi kehittää miten paljon hyvänsä; tässä muutamia ehdotuksia.

Miten kirjaston heikko asema tiedeyhteisössä liittyy siihen, että tutkijat ovat valtaosin miehiä, kirjastonhoitajat naisia. Onko kirjastolaitoksen asema heikentynyt, sen status laskenut, jonka jälkeen naisetkin ovat voineet päästä kirjastojen joihin virkoihin? Vai onko vaikutussuhde ollut päinvastainen: naiset ovat olemassaollaan laskevat kirjaston statusta tiedeyhteisön silmissä? Mitä historiallinen tarkastelu voisi paljastaa?

Tai mikä on tiedeyhteisön (tai muun kehitysorganisaation) jäsenten kuva kirjastosta ja kirjastonhoitajista? Vahvistuuko kirjaston palvelulaitoksen leima (vastakohtana tasavertaiselle suhteelle, jossa kirjastonhoitajat ovat tiedonlähteiden asiantuntijoita) alan naisvaltaisuuden kautta?

Tai kokeilu yleisissä kirjastossa, miten kirjasto voi edistää naisten tietoisuutta historiastaan, asemastaan ja mahdollisuuksistaan. Miten kirjasto voisi toimia kansanyliopistona (naisyliopistona tässä tapauksessa). Tutkimus voisi olla monitieteinen ja siinä voitaisiin kehittää kirjaston ja käyttäjien yhteistoimintaa, mikä varmasti olisi yleisemminkin kiinnostavaa, ei vain naiskysymyksen kannalta. Jne.

Naisnäkökulma tarvitsee oman metodologiansa ja tieteenfilosofiansa, *Maria Forsman* toteaa. Tätä *Maria Forsman* pohdiskeli Tuula H. Laaksovirran kanssa jo *Sosiologia*-lehdessä 1/1983 puheenvuorossa »Miehistä metodologiaa».

Mutta mitä on se uusi metodologia ja tieteenfilosofia?

Naistutkimus tuli Suomen yhteiskuntatieteeseen samaan aikaan kuin pehmeiden menetelmien uusi tuleminen. Kysymys ei ollut pelkästään ajallisesta yhteensattumisesta, vaan asioilla on sisäinen yhteytensä. Mutta ovatko pehmeät menetelmät jotenkin naistutkimukselle ja vain naistutkimukselle ominaisia?

Naistutkimus on ymmärtänyt tehtäväkseen ei vain maailman selittämisen, vaan myös maailman muuttamisen. Naistutkimuksella on siis aina emansipatorinen intressi. Lähtökohta on ymmärtääkseni sama, minkä *Pertti Töttö* kirjassaan *Yhteiskuntatiede ja toiminta* (1982, 195) on yhteiskuntatieteitä koskien muotoillut näin: »yhteiskuntatieteessä subjektin ja objektin suhde on sellainen että yhteiskuntatiede aina vaikuttaa kohteeseensa muuttavasti tai säilyttävästi, ja koska näin on, pitää yhteiskuntatieteiden metodologiassa tämä seikka ottaa tietoisesti huomioon».

Toimintatutkimus on Tötön esimerkki menetelmästä, joka on tietoinen yhteiskunnallisesta vaikuttavuudestaan – ja sikäli ymmärtääkseni yhteensopiva naistutkimuksen emansipatorisen intressin kanssa. Mutta onko toimintatutkimus kehittynyt naistutkimuksen piirissä, vai mitä perusteita naisilla olisi omia tämä tutkimusmenetelmä itselleen, erityiseksi naistutkimuksen menetelmäksi. Vai mitä on naistutkimuksen uusi metodologia? Kysyn, kun en tiedä.

Maria Forsman kirjoittaa hyytävästi »kylmän objektiivisesta tieteellisestä ajattelusta», »hengettömistä tilastollisista aineistoista», »kovista menetelmistä», jotka eivät naistutkimukselle riitä. Mutta ei kai naistutkimuksen kannata myöskään heittää menemään tilastollisia ja muita »kovia» menetelmiä! Onkohan tässä ajatuksellisesti yhdistetty positiivinen tapa käyttää kovia menetelmiä ja mieslähtökohtainen tutkimus ja vaikkapa hermeneutiikka (ja pehmeät menetelmät) ja naistutkimus? Liekö oikeutettua?

Naisnäkökulman käsite on varsin epämääräinen ja vaikuttaa siltä, että sillä ymmärretään muutakin kuin naiseen kohdistuvan tutkimuksen uutta metodologiaa. Siihen kasataan kaikki myönteiseksi koettut arvot: inhimillisuus, elävyys, lämpimyys, rohkeus. Naisnäkökulmalta odotetaan pelastusta ihmisestä vieraantuvalla tieteelle ja kovalle kilpailulle perustuvalla tiedeyhteisön toimintatavalle.

Tiedeyhteisön toimintatavat ovat asia sinänsä. Juonittelu, salailu, epäileu kilpailu, meritoituminen on tavallista tämän päivän korkeakouluissa. Meritoitumuskierteessä ovat yhtä hyvin naiset kuin miehetkin ja molemmat siitä kärsivät – ja ennen kaikkea siitä kärsii tiede ja tiedeyhteisön henki.

Tiedeyhteisön toimintatapakeskustelu on osa sitä tieteen etiikasta käytävää keskustelua, joka on ollut perin vilkasta viimeisen vuoden aikana: aiheesta on järjestetty seminaari jos toinenkin. Kiinnostavaa – ja valitettavaa – kuitenkin on, että ainakaan minä en ole sattunut tilaisuuteen, jossa keskusteltaisiin tieteen etiikasta suhteessa tiedeyh-

teisön toimintatapoihin. Liekö niin, että (pääasias-
sa) miehet keskustelevat etiiikasta ja naiset keskus-
televat (myös) tiedeyhteisön toimintatavoista?
Mutta yhtä mieltä Maria Forsmanin kanssa var-
maan olemme siitä, ettei tarvitse olla nainen tai
naisnäkökulman omaksunut voidakseen kysyä,
miksi me tiedettä teemme.

Kirjallisuus:

Laaksovirta, Tuula H. & Wiman, Maria: Miehistä
metodologiaa. Sosiologia 1/1983, 59–60.
Töttö, Pertti: Yhteiskuntatiede ja toiminta. Objek-
tivismiin kritiikistä yhteiskuntatieteiden meto-
dologiassa. Tampere 1982. (Tampereen yliopis-
to, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, Sarja
A: 55/1982).

Maija Jussilainen

Professorin ja kirjastonhoitajan tehtävät

Vastine prof. Juha Mannisen artikkeliin Tieteel-
lisen kirjallisuuden »sisäinen» ja »ulkoinen» luoki-
tus – huomautuksia luokituksen filosofiasta.

Prof. Mannisen luokituksen teorian osalta syvä-
linen artikkeli sisältää myös kuvaukset Oulun yli-
opiston historian laitoksessa käytetystä luokituk-
sesta ja hyllyjärjestyksestä sekä kirjallisuudenva-
linnasta Oulun yliopistossa. Näiden kuvausten
yhteydessä hän esittää tieteellisten kirjastojen hal-
lintoa koskevia väitteitä, joista olen eri mieltä.
Artikkelin viiteosaan hän on sisällyttänyt selvästi
vääristellyn tulkinnan eräästä kirjoituksestani.

Oletan, että prof. Manninen on kuvailut Oulun
yliopiston ja erityisesti sen historian laitoksen kir-
jallisuudenvaivalinta- ja luokitusmenettelyä sen
vuoksi, että ne hänen mielestään ovat onnistuneita
ja että hän olisi valmis suosittamaan niitä muualle-
kin. Hänen tekstistään ilmenee myös, että hän
haluaisi perusteellisesti muuttaa ainelaitosten tie-
teellisen henkilökunnan ja kirjastonhoitajien työn-
jakoa. Koska pidän hänen käsityksiään epärealisti-
sina, tarkastelen niitä lähemmin.

Prof. Manninen kuvaa järjestelmää, jossa ainelai-
tosten tieteellinen henkilökunta valitsisi kaiken
kirjallisuuden (ilmeisesti myös pääkirjastoa varten)
ja jossa laitoksiin sijoitettaisiin kaikki sellainen
kirjallisuus, jonka käyttö edellyttää opiskelijoiden
harkintaa ja omaehtoista kirjallisuuden etsintää
sekä laitosten tieteelliseltä henkilökunnalta saata-
via neuvoja. Pääkirjastoon jäisi »runsaasti käytetty
alkeis- ja peruskirjallisuus», ehkä myös jotkut ylei-
set hakuteokset. Taloudelliset ja organisatoriset
näkökohdat prof. Manninen sivuuttaa kevyesti:

»Tieteen sisäisten näkökohtien pakottami-
nen tai alistaminen keskitetyille kirjastonhoi-
dollisille järjestelmille ja niiden – tieteelliseltä
kannalta nähtynä – ulkokohtaisille tarpeille
--- /on/ tieteellistä kehitystä ja yleisemmin
sivistystä tukahduttava toimenpide. Teknilli-
set, organisatoriset ja muut sellaiset tarpeet on
tieteellisissä kirjastoissa päin vastoin alistet-
tava tieteellisen sivistyksen omille tarpeille.»

En voi välttyä ajatukselta, että jos »tieteenalalai-
tokset» prof. Mannisen termiä käyttäakseni saisivat
järjestää yliopistojen toiminnan oman mielensä
mukaan meillä olisi kunkin nykyisen yliopiston
piirissä 20–150 pientä yliopistoa, joilla olisi omat
opetustilat, omat kirjastot, oma talous- ja henkilös-
töhallinto, ehkäpä omat ruokalat, asuntolat ja ui-
mahallitkin. Tällainen organisaatio saattaisi monel-
ta kannalta olla mielekäs ja sitä on muissa maissa
käytettykin. Se vaatisi kuitenkin Suomen nyky-
oloissa täysin poikkeavan rahoituksen.

Yliopistoyhteisön (ei vain tiedeyhteisön) tarvit-
seman kirjallisuuden käyttöön saattamiselle on esi-
tetty monia erilaisia ratkaisuja ja niiden soveltami-
nen riippuu mitä suurimmassa määrin paikallisista
olosuhteista. Prof. Mannisen hahmottelema järjes-
telmä on käsitykseni mukaan kuitenkin heikko
yleispäteväksi ratkaisuksi, mikäli otetaan huomi-
oon k a i k k i e n käyttäjien tarpeet ja käytettäväs-